

τεύχος **11^ο**
Δεκέμβριος 2024

«Κυπριακό»

*Αφιέρωμα με αφορμή τα 50 χρόνια
από την εισβολή και κατοχή του 1974*

Ειδικό τεύχος

Τετράδια

Διεθνούς Δικαίου

και Διεθνούς Πολιτικής

Τετράδια Διεθνούς Δικαίου
και Διεθνούς Πολιτικής

Cahiers de Droit International
et de Politique Internationale

Τεύχος 11^ο - Δεκέμβριος 2024

«Κυπριακό»
Ειδικό τεύχος

*Αφιέρωμα με αφορμή τα 50 χρόνια
από την εισβολή και κατοχή του 1974*

134
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1891

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

Περιεχόμενα

Η Ταυτότητα της Έκδοσης	<u>9</u>
Προλογικό Σημείωμα <i>Στέλιος Περράκης</i>	<u>11</u>
Η Κυπριακή Δημοκρατία και η διεθνής θέση της 50 χρόνια μετά την παράνομη τουρκική εισβολή του 1974 <i>Δρ Νίκος Χριστοδουλίδης</i>	<u>15</u>
Αντιφώνηση κατά την Τελετή απονομής του Αριστείου «Ιωάννης Καποδίστριας» για τις Επιστήμες, τα Γράμματα και τις Τέχνες <i>Γιαννάκης Λ. Ομήρου</i>	<u>25</u>
Χαιρετισμός στην Τελετή απονομής Αριστείων «Ιωάννης Καποδίστριας» για τις Επιστήμες, τα Γράμματα και τις Τέχνες <i>Κυριάκος Χαραλαμπίδης</i>	<u>30</u>
Χαιρετισμός στην Τελετή απονομής Βραβείου «Α. Πολυζωΐδης - Γ. Τερτσέτης» για τη Δικαιοσύνη και το Δίκαιο <i>Τιτίνα Λοϊζίδου</i>	<u>33</u>
Το καταγωγικό τραύμα της Μεταπολίτευσης: Πώς λειτούργησε ο χρόνος από το 1974 έως σήμερα στο κυπριακό και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις; <i>Ευάγγελος Βενιζέλος</i>	<u>36</u>

Republic of Cyprus: International and European law as cornerstone of peace, stability and a viable state <i>Παναγιώτης Ήφαιστος</i>	42
Κυπριακό και «κοινοτικό κεκτημένο»: μια δικαιοπολιτική επιταγή <i>Δημήτρης Ν. Χρυσόχου</i>	58
Η επίλυση του Κυπριακού και τα όρια (;) εφαρμογής του Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου. Ασκήσεις πολιτικής και οι αρχές της διεθνούς δικαιοταξίας και μια αναφορά στην παρέμβαση της Επιτροπής «για την ευρωπαϊκή λύση του Κυπριακού» <i>Στέλιος Περράκης</i>	61
Το ζήτημα της αναγνώρισης της Βόρειας Κύπρου ως ανεξάρτητου κράτους. Ο παράγων χρόνος (time factor) και το διεθνές δίκαιο <i>Αντώνης Μπρεδήμας</i>	75
Το Κυπριακό και οι επιδιώξεις των Ελληνοκυπρίων. Ορθολογισμός, πραγματισμός και ευσεβείς πόθοι <i>Ανδρέας Θεοφάνους</i>	86
Η απόφαση «Δημόπουλος», η Επιτροπή Ακίνητης Ιδιοκτησίας και το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης <i>Γιώργος Αρέστης</i>	93
Εφαρμογή Δικαστικών Αποφάσεων Ευρωπαϊκών Δικαστηρίων και Συνέπειες στα Ατομικά Δικαιώματα των Πολιτών <i>Αχιλλέας Δημητριάδης</i>	102

Προκλήσεις και προοπτικές για την προστασία των περιουσιών στην κατεχόμενη Κύπρο μετά την απόφαση «Δημόπουλος» <i>Δρ. Θωμάς-Νεκτάριος Παπαναστασίου</i>	110
50 Χρόνια από την Τουρκική Εισβολή και Κατοχή - Αναστοχασμός και Επανατοποθέτηση των Νομικών μας Επιλογών <i>Δρ Μιχάλης Σταυρινός</i>	127
Μερικές σκέψεις για τις δυνατότητες μιας «ευρωπαϊκής λύσης» του Κυπριακού. Πολιτική και δυνατότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης <i>Δρ Στυλιανός Πολίτης</i>	133
Καλές υπηρεσίες του Γεν. Γραμματέα του ΟΗΕ στην επίλυση του Κυπριακού Ζητήματος 50 χρόνια μετά την τουρκική εισβολή και κατοχή: εφαρμογή ή διολίσθηση από τα ψηφίσματα του ΣΑ και των αρχών του Διεθνούς Δικαίου; <i>Κωνσταντίνος Αργυρόπουλος</i>	152
Βασικά ερωτήματα, σκοποί και μέθοδοι μίας επισταμένης ιστοριογραφικής επανεξέτασης και κριτικής επαναπροσέγγισης της στρατιωτικής πλευράς των γεγονότων του 1974, με κεντρικό σκοπό την διερεύνηση της ευστάθειας της χρήσης του όρου «προδοσία» <i>Δρ Νίκος Χατζηϊωακείμ</i>	169

ΛΕΩΝΙΔΗΣ Π. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ Δ.Ε.Π.Ε.

Διασυννοριακή Εκτέλεση

- Ραμόν ν Τουρκίας, ΕΔΑΔ, €450.000 ημερ. 26/10/2010 πλέον τόκους
- Αίτηση σε Κυπριακό Δικαστήριο για κατάσχεση λεφτών εις χείρας τρίτου
- Αντίδικοι – Επιτροπή της ΕΕ και Τουρκίας
- Αίτηση στο ΔΕΕ για άρση ασυλίας

5/8

ΛΕΩΝΙΔΗΣ Π. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ Δ.Ε.Π.Ε.

Απόφαση ΕΔΑΔ

- Μόνο το Άρθρο 46 για εκτέλεση στην CMDH;
- Μήπως μια απόφαση δεν είναι μια σχέση Αιτητή και Καθ' ου Κράτους;
- Αυτή η σχέση είναι δεσμευτική για το Κράτος;
- Μήπως όμως και για τρίτα Κράτη κάτω από το Άρθρο 1;

6/8

ΛΕΩΝΙΔΗΣ Π. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ Δ.Ε.Π.Ε.

Παραδείγματα

- Ομάδα Ξενίδη – Αρέστη ν Τουρκίας (Περιουσίες) Επιτροπή Ακίνητης Ιδιοκτησίας. Όρος για πληρωμή;
- Βαρνάβα κ.α. ν Τουρκίας (Αγνοούμενοι) Επιτροπή Αλήθειας
- Βασιλείου ν Κύπρου (Αγνοούμενοι)
- 4^η Διακρατική Κύπρος ν Τουρκίας (Αγνοούμενοι και Περιουσίες), Γενικά Μέτρα

7/8

ΛΕΩΝΙΔΗΣ Π. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ Δ.Ε.Π.Ε.

Ευχαριστώ

Ερωτήσεις & Απαντήσεις

Αχιλλέας Δημητριάδης
Δικηγόρος
achilleas@ldlaw.com.cy

8/8

Προκλήσεις και προοπτικές για την προστασία των περιουσιών στην κατεχόμενη Κύπρο μετά την απόφαση «Δημόπουλος»

13

**Δρ. Θωμάς-
Νεκτάριος
Παπαναστασίου**

Αν. Καθηγητής Δημοσίου
Διεθνούς Δικαίου Νομική
Σχολή, Πανεπιστήμιο
Νεάπολις, Πάφος

1. Εισαγωγή

Μετά την απόφαση *Ξενίδης-Αρέστη*¹, η Τουρκία μέσω της υποτελούς σε αυτήν τουρκοκυπριακής διοίκησης προχώρησε το 2005 σε θέσπιση ενός νέου νόμου για τη σύσταση της Επιτροπής Ακίνητης Ιδιοκτησίας (ΕΑΙ).² Ο νέος νόμος τροποποίησε τον προηγούμενο, ρυθμίζοντας σε μεγάλο βαθμό τα αρνητικά σημεία που είχε τονίσει η απόφαση *Ξενίδης-Αρέστη* και σύστησε την τωρινή μορφή της ΕΑΙ η οποία ισχύει έως σήμερα.

Ως αποτέλεσμα αυτής της ρύθμισης και με αφορμή τη μεταγενέστερη απόφαση *Δημόπουλος* που εκδόθηκε το 2010,³ το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) δέχθηκε ότι η προσφυγή στην ΕΑΙ (και τα όποια άλλα διαθέσιμα ένδικα μέσα στην «ΤΔΒΚ») αποτελεί ένα νόμιμο και συμβατό εσωτερικό ένδικο μέσο της Τουρκίας και, επομένως, οι Έλληνοκύπριοι πριν προσφύγουν στο ΕΔΔΑ, θα πρέπει να εξαντλούν τα εσωτερικά ένδικα μέσα της Τουρκίας, όπως άλλωστε προβλέπεται και από τη διάταξη του άρθρου 35 παρά. 1 της ΕΣΔΑ.⁴

1. ΕΔΔΑ, *Ξενίδης-Αρέστη κ. Τουρκίας* (επί της ουσίας), 22.12.2005.
2. Law No. 67/2005 (Law for the Compensation, Exchange and Restitution of Immovable Properties).
3. ΕΔΔΑ, *Δημόπουλος κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 01.03.2010.
4. ΕΔΔΑ, *Δημόπουλος κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 01.03.2010, παρά. 103: *For the purposes of Article 35 § 1 of the Convention, remedies available in the "TRNC", in particular, the IPC procedure, may be regarded as "domestic remedies" of the respondent State. No ground for exemption of the appli-*

Αυτό είναι ένα ισχυρό δικονομικό πλεονέκτημα που δόθηκε στην Τουρκία με την απόφαση *Δημόπουλος*, κάτι που προκάλεσε (και εξακολουθεί να προκαλεί) στην ελληνοκυπριακή πλευρά διστακτικότητα ή ακόμα και άρνηση ως προς την προσφυγή στην ΕΑΙ και την επιτυχή κατάληξη της όποιας νομικής διεκδίκησης των ελληνοκυπριακών ιδιοκτησιών στην κατεχόμενη Κύπρο. Το ζήτημα, όμως, της αποτελεσματικότητας ενός εσωτερικού ένδικου μέσου εξυπακούεται ότι δεν κρίνεται «άπαξ και εις αεί», αλλά είναι ένα θέμα που πρέπει να εξετάζεται διαρκώς και σε κάθε περίπτωση, όπως εξάλλου έχει τονίσει και το Δικαστήριο (σε ευρεία σύνθεση) στην 4^η Διακρατική της Κύπρου κατά Τουρκίας.⁵ Αλλά και η ίδια η *Δημόπουλος*, παρά της όποιας δικαιολογημένης κριτικής έχει δεχθεί για αρκετά σημεία της απόφασης,⁶ δεν αποτελεί «ταφόπλακα» των νομικών διεκδικήσεων ενώπιον του ΕΔΔΑ, όπως αρνητικά έχει περάσει ως εντύπωση στην κοινή γνώμη σε Ελλάδα και Κύπρο. Απεναντίας, το ΕΔΔΑ κλήθηκε να αντιμετωπίσει ένα πρακτικό κυρίως πρόβλημα, αυτό της συρροής εκατοντάδων ομοειδών προσφυγών από

Έλληνοκύπριους, λόγω και της μαζικότητας των παραβιάσεων των δικαιωμάτων στην κατεχόμενη Κύπρο. Ως φυσικό επακόλουθο, το ΕΔΔΑ τόνισε επανειλημμένα (ήδη αρκετό καιρό πριν την *Δημόπουλος*), την ανάγκη ύπαρξης ενός κατάλληλου και αποτελεσματικού εσωτερικού ένδικου μέσου, το οποίο εντάσσεται στην υποχρέωση της Τουρκίας όχι μόνο να συμμορφωθεί σε μια συγκεκριμένη απόφαση εις βάρος της, αλλά και να λάβει όλα εκείνα τα γενικά ή και ατομικά μέτρα προκειμένου να θεραπευθούν οι συνέπειες της παραβίασης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) στην κατεχόμενη Κύπρο.

Έτι περισσότερο, από τη στιγμή που εκδόθηκε η απόφαση *Δημόπουλος*, έχουν περάσει 15 περίπου χρόνια, 20 περίπου χρόνια από την ίδρυση της ΕΑΙ, και έχουν επέλθει γεγονότα, όπως το παράνομο «άνοιγμα» της περικλειστής πόλης της Αμμοχώστου, ώστε να καθιστούν σήμερα αναγκαία και αναπόφευκτη την επανεξέταση της αποτελεσματικότητας των εσωτερικών ενδίκων μέσων στην κατεχόμενη Κύπρο.⁷ Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα μελέτη έχει σκοπό να αναδείξει αφε-

cation of Article 35 § 1 of the Convention has been established. The Court will now turn to consider the effectiveness of Law 67/2005, and the IPC in particular. Το ίδιο και στην 4^η Διακρατική: ΕΔΔΑ, *Κύπρος κ. Τουρκία* (Ευρεία Σύνθεση), 10.05.2001, παρά. 102.

5. «The Court concludes accordingly that, for the purposes of former Article 26 (current Article 35 § 1) of the Convention, remedies available in the "TRNC" may be regarded as "domestic remedies" of the respondent State and that the question of their effectiveness is to be considered in the specific circumstances where it arises». Βλ. ΕΔΔΑ, *Κύπρος κ. Τουρκία* (Ευρεία Σύνθεση), 10.05.2001, παρά. 102.
6. Βλ. προηγούμενες μελέτες για το θέμα: L.G. Loukaides, «Is the European Court of Human Rights Still a Principled Court of Human Rights After the *Demopoulos* Case?», *Leiden Journal of International Law*, 2011, τ.24, σελ. 439-443; Θ.Ν. Παπαναστασίου, «Η Αποτελεσματικότητα της Απονομής Δικαιοσύνης στα Κατεχόμενα: Οι Αδικαιολόγητες Καθυστερήσεις της Επιτροπής Ακίνητης Ιδιοκτησίας», *Κυπριακή Νομική Επιθεώρηση*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος 3, (2022), σ. 373-381; Θ.Ν. Παπαναστασίου, «Η Προστασία των Περιουσιών στην Κατεχόμενη Κύπρο μετά την Απόφαση *Δημόπουλος*. Κριτική Αποτίμηση της Αποτελεσματικότητας των Εσωτερικών Ενδίκων Μέσων της Τουρκίας», *Κυπριακή Νομική Επιθεώρηση*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος 2, (2022), σ. 32-41.
7. Γενικά ως προς μια αποτίμηση σε σχέση με τα πολιτικά και νομικά δεδομένα της πορείας της Κυπριακής Δημοκρατίας στα 60 χρόνια από την ίδρυσή της βλ. Στ. Περράκης, «Κυπρια-

νός, τις σημαντικότερες νομολογιακές «κατακτήσεις» της πολυετούς δικαστικής ιστορίας ελληνοκυπριακών υποθέσεων ενώπιον του ΕΔΔΑ (που επιβεβαιώνει και η απόφαση *Δημόπουλος*), όπως η αναγνώριση της εξω-εδαφικής δικαιοδοσίας και ευθύνης της Τουρκίας στην βόρεια Κύπρο,⁸ αντιμετωπίζοντας σταθερά και ομοιόμορφα την «ΤΔΒΚ» ως υποτελή στην Τουρκία τοπική διοίκηση και την Κυπριακή Δημοκρατία ως την μια και μόνη αναγνωρισμένη κυβέρνηση στο νησί.

Η παρούσα μελέτη επιδιώκει να αναδείξει αφετέρου, κάποιες από τις σοβαρότερες παθογένειες της απονομής δικαιοσύνης στα κατεχόμενα, όπως είναι οι αδικαιολόγητα μεγάλες καθυστερήσεις στην εκδίκαση των υποθέσεων ενώπιον της ΕΑΙ και η αδυναμία αποκατάστασης της βλάβης των αιτούντων σε αυτή. Τα προβλήματα αυτά αποτελούν σημαντικό λόγο μη αποτελεσματικής λειτουργίας της ΕΑΙ, καθιστούν απρόσφορη την προσήλωση στην αρχή της εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων και επιβάλλουν την επανεξέταση της αποτελεσματικότητας της ΕΑΙ συνολικά.

2. Η εξω-εδαφική δικαιοδοσία και ευθύνη της Τουρκίας κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ

Μια από τις σημαντικότερες νομολογιακές κατακτήσεις του ΕΔΔΑ, η

οποία συνέβαλε καθοριστικά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην κατεχόμενη Κύπρο, είναι αδιαμφισβήτητη η κατοχύρωση της αρχής της εξω-εδαφικότητας, όπως διατυπώθηκε στην υπόθεση *Λοϊζίδου*, η οποία αποτέλεσε υπόθεση αναφοράς για όλες τις μετέπειτα αποφάσεις του ΕΔΔΑ για την κατεχόμενη Κύπρο. Η αρχή της εξω-εδαφικότητας συνίσταται στο γεγονός ότι ο αποτελεσματικός έλεγχος (effective control) από την Τουρκία των κατεχομένων εδαφών στη Κύπρο δικαιολογεί αφενός, την εξω-εδαφική δικαιοδοσία (*ratione loci*) ως προς την εκδίκαση υποθέσεων παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ελληνοκυπρίων στην κατεχόμενη Κύπρο και μπορεί να θεμελιώσει αφετέρου, την εξω-εδαφική ευθύνη της Τουρκίας. Από τον Μάρτιο του 1995 που εκδόθηκε η απόφαση για το παραδεκτό στην υπόθεση *Λοϊζίδου*,⁹ το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ανελλιπώς τα συμπεράσματά του ως προς την εξω-εδαφική δικαιοδοσία της Τουρκίας σε αντίστοιχες υποθέσεις παραβίασης του δικαιώματος στην περιουσία, απορρίπτοντας κάθε φορά τις προκαταρκτικές ενστάσεις της Τουρκίας, που εμμένει στη θέση της ότι το Δικαστήριο δεν έχει δικαιοδοσία να εξετάσει τις εν λόγω προσφυγές λόγω αναρμοδιότητας.¹⁰

Αυτό, όμως, που παρουσιάζεται ως αυτονόητη σήμερα αρχή, δεν ήταν καθόλου δεδομένο μέχρι την απόφαση επί του παραδεκτού στην υπόθεση *Λοϊζίδου* το 1995. Η αρχή της εξω-

εδαφικής δικαιοδοσίας των κρατών βασίστηκε στην ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 1 της ΕΣΔΑ.¹¹ Το άρθρο 1 οριοθετεί για την ακρίβεια τη δικαιοδοσία του ΕΔΔΑ καθορίζοντας ποιες υποθέσεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της ΕΣΔΑ (σε συνδυασμό με το άρθρο 32 της ΕΣΔΑ).

Καθοριστικό ρόλο για τον προσδιορισμό της δικαιοδοσίας (*ratione personae* και *ratione loci*) και τη ρύθμιση του πεδίου εφαρμογής της ΕΣΔΑ, διαδραμάτισε η φράση «*τα εξαρτώμενα εκ της δικαιοδοσίας των (κρατών) πρόσωπα*» του άρθρου 1 της ΕΣΔΑ. Καταρχάς, όπως όλα τα διεθνή συμβατικά κείμενα που αναφέρονται στην προάσπιση και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, έτσι και η ΕΣΔΑ με το άρθρο 1 δεν κάνει καμία διάκριση με βάση την ιθαγένεια των προστατευόμενων προσώπων, αλλά καθιστά τα κράτη-μέλη υπεύθυνα να αναγνωρίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα σε όλα τα πρόσωπα που βρίσκονται στην επικράτειά τους, ανεξάρτητα αν πρόκειται για πολίτες ή όχι, ημεδαπούς ή αλλοδαπούς, ανιθαγενείς, πρόσφυγες, νόμιμους ή παράτυπους μετανάστες. Επομένως, κάθε πρόσωπο που βρίσκεται στην επικράτεια

ενός κράτους μέλους της ΕΣΔΑ, αποκτά ενεργητική νομιμοποίηση (*ratione personae*) να προσφύγει εναντίον του κράτους αυτού για παραβίαση οποιουδήποτε από τα ανθρώπινα δικαιώματα που εμπεριέχει η ΕΣΔΑ. Το καθοριστικό όριο που θέτει, λοιπόν, το άρθρο 1 για το πεδίο της εφαρμογής του, είναι ο προσδιορισμός της δικαιοδοσίας των κρατών βάσει το εδαφικό κριτήριο.¹²

Σύμφωνα με την πάγια πλέον νομολογία του ΕΔΔΑ, καθώς είχε αποκλίνει από την αρχική του θέση στην υπόθεση *Bankovic*,¹³ το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης δεν περιορίζεται μόνο σε περιπτώσεις παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντός της εδαφικής επικράτειας των κρατών – μελών, αλλά επεκτείνεται και για πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων της κρατικής εξουσίας (π.χ. των ενόπλων δυνάμεων), που διαπράχθηκαν εκτός της επικράτειας του κράτους και, επομένως, συνενάγεται η ευθύνη του κράτους. Βέβαια, για να υπέχει ένα κράτος εξω-εδαφική (διεθνή) ευθύνη για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θα πρέπει είτε τα όργανά του να ασκούν με κάποιο τρόπο φυσική εξουσία και έλεγχο πάνω στα πρόσω-

11. Άρθρο 1. *Τα υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναγνωρίζουν, εις όλα τα εξαρτώμενα εκ της δικαιοδοσίας των πρόσωπα, τα καθοριζόμενα εις το πρώτον μέρος της παρούσης Συμβάσεως δικαιώματα και ελευθερίες.*

12. ΕΔΔΑ, *Soering κ. Ηνωμένου Βασιλείου*, 7.7.1989, παρ. 86.

13. ΕΔΔΑ, *Bankovic κ.ά. κ. Βελγίου κ.ά.* (Ευρεία Σύνθεση – Απόφαση επί του παραδεκτού), 12.12.2001. Στην υπόθεση αυτή το ΕΔΔΑ, αποφάνθηκε ότι η ΕΣΔΑ δεν ήταν εφαρμοστέα *ratione loci*, λόγω εδαφικής αναρμοδιότητας στο έδαφος της Σερβίας, και ότι δεν είχαν τα κράτη που συμμετείχαν στους βομβαρδισμούς του ΝΑΤΟ καμία δικαιοδοσία επί του εδάφους της πρ. Γιουγκοσλαβίας για λόγους όπως ότι η πρ. Γιουγκοσλαβία δεν ήταν μέλος του ΣοΕ, και άρα δεν δεσμεύονται και οι ενέργειες των κρατών-μελών του ΣοΕ επί του εδάφους της πρ. Γιουγκοσλαβίας από την ΕΣΔΑ, ή ότι οι αεροπορικές δυνάμεις των κρατών που βομβάρδισαν την πρ. Γιουγκοσλαβία δεν είχαν τον απαιτούμενο βαθμό ελέγχου της χώρας αυτής ώστε να δικαιολογεί κάποια δικαιοδοσία των πρώτων επί του εδάφους της δεύτερης. Για λεπτομερή ανάλυση της υπόθεσης βλ. Λ.Α. Σισιλιάνος, «Υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου», στο Λ.Α. Σισιλιάνος, *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η Έκδοση 2017, σελ. 48-52.

κή Δημοκρατία 60χρονη. Ματιές στο χτες και οι προκλήσεις στις προοπτικές διευσθέτησης του Κυπριακού», *Κυπριακή Νομική Επιθεώρηση*, Τ. 1, 2021, σελ. 38-44.

8. Όπως διατυπώθηκε στην υπόθεση *Λοϊζίδου* και αποτέλεσε υπόθεση αναφοράς για όλες τις μετέπειτα αποφάσεις του ΕΔΔΑ για την κατεχόμενη Κύπρο.

9. ΕΔΔΑ, *Λοϊζίδου κ. Τουρκίας* (προκαταρκτικές ενστάσεις), 23.3.1995.

10. Για παράδειγμα βλ. ΕΔΔΑ, *Λοϊζίδου κ. Τουρκίας* (επί της ουσίας), 18 December 1996, § 69-81, *Reports* 1996-VI; *Cyprus v. Turkey* [GC], no. 25781/94, §§ 69-81, ECHR 2001-IV; and *Xenides-Arestis v. Turkey* (dec.), no. 46347/99, 14 March 2005.

πα (ή τις περιουσίες τους) των οποίων τα δικαιώματα παραβιάστηκαν,¹⁴ είτε να ασκεί στην πράξη γενικό και απο-τελεσματικό έλεγχο μιας περιοχής που βρίσκεται εκτός της επικράτει-άς του.¹⁵ Εν προκειμένω, το κριτήριο του ελέγχου χρησιμοποιείται από το ΕΔΔΑ για να διαπιστωθεί κατά πόσο ένα κράτος-μέλος έχει αρχικά δικαιο-δοσία εκτός της επικράτειάς του, για να του αποδοθεί τελικά η διεθνής ευ-θύνη.¹⁶

Ειδικά, όσο αφορά τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην κατεχόμενη Κύπρο, το ΕΔΔΑ χρησι-μοποίησε ανελλιπώς, για όλες τις σχε-τικές υποθέσεις που έχει εκδικάσει έως σήμερα, το κριτήριο του αποτε-λεσματικού ελέγχου της Βορείου Κύ-πρου από την Τουρκία. Η συνεχιζόμε-νη δηλαδή, παρουσία των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων στην κατε-χόμενη Κύπρο αποτελεί επαρκή λόγο για να θεμελιώσει την εξω-εδαφική δικαιοδοσία και ευθύνη της Τουρκίας. Ήδη, από τις πρώτες τρεις διακρατικές προσφυγές της Κ.Δ. κατά τις Τουρκί-ας, που είχαν ως αντικείμενο τις πα-ραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την εισβολή και τις συνέπειες αυτής κατά το πρώτο διάστημα μετά την εισβολή, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)

έκρινε ότι η Τουρκία είχε δικαιοδοσία στο βόρειο τμήμα της Κύπρου, δεδο-μένης της στρατιωτικής επιχείρησης του τουρκικού στρατού το 1974 και της μετέπειτα συνεχιζόμενης παρου-σίας και δράσης των στρατευμάτων της στην Κύπρο. Επιπρόσθετα, η Επι-τροπή δέχθηκε με τις εκθέσεις της, την ευθύνη της Τουρκίας για σωρεία παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμά-των των Ελληνοκυπρίων, καθώς αυτοί βρίσκονταν κάτω από τον πραγματικό έλεγχο των στρατιωτικών δυνάμεων της Τουρκίας, οι οποίες στην ουσία απέτρεψαν από την προσφεύγουσα Κ.Δ. να ασκήσει τη δικαιοδοσία της στο κατεχόμενο τμήμα.¹⁷

Την πλέον ξεκάθαρη θέση επί των εν-στάσεων της Τουρκίας περί τοπικής αναρμοδιότητας στις εναντίον της ατομικές προσφυγές για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κύ-προ, έχουμε στην υπόθεση *Λοϊζίδου* κατά Τουρκίας από το ίδιο το Δικα-στήριο. Στην απόφαση επί των ενστά-σεων, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι μόνο το γεγονός της συνεχιζόμενης κατοχής και ελέγχου από τα τουρκι-κά στρατεύματα των εδαφών της Βο-ρείου Κύπρου, σε συνδυασμό με την παρεμπόδιση απόλαυσης του δικαιώ-ματος ιδιοκτησίας της αιτούσας, απο-τελεί ικανό λόγο για να θεμελιωθεί η

εξω-εδαφική δικαιοδοσία της Τουρ-κίας σύμφωνα με το άρθρο 1 της ΕΣ-ΔΑ.¹⁸ Περαιτέρω, στην απόφαση επί της ουσίας έκρινε, ότι προκειμένου να επέλθει ο καταλογισμός στην Τουρκία των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαι-ωμάτων στην κατεχόμενη Κύπρο, δεν χρειάζεται να αποδειχθεί ότι η Τουρ-κία ασκεί λεπτομερή έλεγχο στις πο-λιτικές και δράσεις των αρχών της λε-γόμενης Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου ("ΤΔΒΚ"). Μόνο και μόνο η ύπαρξη τόσο μεγάλου αριθμού τουρκικών στρατευμάτων στο νησί, αρκεί προκειμένου να διαπιστωθεί ότι ασκεί αποτελεσματικό και συνολικό έλεγχο (*effective overall control*) στο βόρειο μέρος του νησιού και, επομέ-νως, καθίσταται διεθνώς υπεύθυνη η Τουρκία για κάθε επιμέρους παραβί-αση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην περιοχή αυτή.¹⁹ Παρά το γεγονός ότι η Τουρκία σχεδόν σε όλες τις παρό-μοιες με την *Λοϊζίδου* προσφυγές, επικαλείται ένσταση δικαιοδοσίας λόγω αναρμοδιότητας (*rationae loci*), ενδιαφέρον έχει η παρατήρηση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Δημό-πουλος*, ότι η Τουρκία δεν αμφισβητεί πλέον την (εξω-εδαφική) δικαιοδοσία και ευθύνη της βάσει την ΕΣΔΑ, για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμά-των στις περιοχές που υπάγονται στον έλεγχο της «ΤΔΒΚ».²⁰

Βέβαια, σχετικός με την παραπάνω ένσταση αναρμοδιότητας είναι και ο ισχυρισμός της Τουρκίας, ότι οι κα-ταγγελλόμενες πράξεις παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην βό-ρεια Κύπρο αφορούν αποκλειστικά την «ΤΔΒΚ», η οποία αποτελεί ένα ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος που συστάθηκε από την τούρκο-κυπριακή κοινότητα και κακώς το Δικαστήριο στην υπόθεση *Λοϊζίδου* έκρινε ότι είναι μια υποτελής στην Τουρκία το-πική διοίκηση. Επομένως, η Τουρκία ισχυρίζεται ότι η ευθύνη των πράξεων αυτών δεν θα έπρεπε σε καμία των περιπτώσεων να αποδοθεί σε αυτή.²¹ Αυτός ο ισχυρισμός, αν και επανα-λαμβανόμενος από την Τουρκία σε κάθε υπόθεση παραβίασης ανθρω-πίνων δικαιωμάτων στην κατεχόμενη Κύπρο, απορρίπτεται πάντα από το ΕΔΔΑ, καθώς σταθερά αντιμετωπίζει την ΤΔΒΚ ως υποτελή στην Τουρκία τοπική διοίκηση,²² υπενθυμίζοντας το Ψήφισμα 541 (1983) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, που κηρύσσει τη διακήρυξη της ίδρυ-σης της «ΤΔΒΚ» ως νομικά άκυρη και καλεί όλα τα κράτη να μην αναγνωρί-σουν κανένα κυπριακό κράτος εκτός από την Κυπριακή Δημοκρατία (παρό-μοιο το Ψήφισμα 550 του Σ.Α. στις 11 Μαΐου 1984).²³ Η Τουρκία προσπάθησε επίσης, να

14. Βλ. ενδεικτικά: ΕΔΔΑ, *Issa κ.ά. κ. Τουρκίας*, 16.11.2004, παρ. 70-71; ΕΔΔΑ, *Ocalan κ. Τουρκί-ας* (Ευρεία Σύνθεση), 12.5.2005, παρ. 91; .

15. Βλ. ενδεικτικά: ΕΔΔΑ, *Λοϊζίδου κ. Τουρκίας* (προκαταρκτικές ενστάσεις), 23.3.1995, παρ. 63; ΕΔΔΑ, *Κύπρος κ. Τουρκίας* (Ευρεία Σύνθεση), 10.5.2001, παρ. 77; ΕΔΔΑ, *Al-Skeini κ.ά. κ. Ηνωμένου Βασιλείου* (Ευρεία Σύνθεση), 7.7.2011, παρ. 133 επ.

16. Λ.Α. Σισιλιάνος, «Υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου», στο Λ.Α. Σισι-λιάνος, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου - Ερμηνεία κατ' άρθρο, Εκδό-σεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η Έκδοση 2017, σ. 49-64; V.P. Tzevelekos, «Reconstructing the Effective Control Criterion in Extraterritorial Human Rights Breaches: Direct Attribution of Wrongfulness, Due Diligence, and Concurrent Responsibility», *Michigan Journal of International Law*, 2014, τ.36, σελ. 129-178.

17. Σχετικά με τις 3 προσφυγές 6780/74, 6950/75 και 8007/77 ενώπιον της ΕΕΔΑ και τα αντί-στοιχα Ψηφίσματα DH (79)1 για 2 πρώτες προσφυγές και Ψήφισμα DH (92)12 για την Τρίτη. Βλ. Nos. 6780/74 and 6950/75, *Cyprus v. Turkey*, 26 May 1975, *Decisions and Reports (DR)* 2, p. 125, at pp. 135-36; no. 8007/77, *Cyprus v. Turkey*, 10 July 1978, *DR* 13.

18. ΕΔΔΑ, *Λοϊζίδου κ. Τουρκίας* (προκαταρκτικές ενστάσεις), 23.3.1995, παρ. 63-64.

19. ΕΔΔΑ, *Λοϊζίδου κ. Τουρκίας* (επί της ουσίας), 18.12.1996, παρ. 56. Παρόμοιο σκεπτικό ανα-πτύσσεται και σε όλες τις μετέπειτα ατομικές προσφυγές Ελληνοκυπρίων για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην κατεχόμενη Κύπρο όπως για παράδειγμα: ΕΔΔΑ, *Ξενί-δης-Αρέστη κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 14.03.2005, σελ. 17-18; ΕΔΔΑ, *Λόρδος κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 27.06.2000, σελ. 18; Παρομοίως και στην 4^η Διακρατική, βλ. ΕΔΔΑ, *Κύπρος κ. Τουρκία* (Ευρεία Σύνθεση), 10.05.2001, παρ. 75-81.

20. ΕΔΔΑ, *Δημόπουλος κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 01.03.2010, παρ. 108.

21. Βλ. για παράδειγμα ΕΔΔΑ, *Ξενίδης-Αρέστη κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 14.03.2005, σελ. 11-12; ΕΔΔΑ, *Κύπρος κ. Τουρκία* (Ευρεία Σύνθεση), 10.05.2001, παρ. 69.

22. Βλ. για παράδειγμα ΕΔΔΑ, *Λόρδος κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 27.06.2000, σελ. 18.

23. Βλ. ενδεικτικά: ΕΔΔΑ, *Λοϊζίδου κ. Τουρκίας* (επί της ουσίας), 18.12.1996, παρ. 42-45; ΕΔΔΑ, *Κύπρος κ. Τουρκία*, 10.05.2001 (Ευρεία Σύνθεση), παρ. 14-15 & 61; ΕΔΔΑ, *Δημό-πουλος κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 01.03.2010, παρ. 5-6 & 107.

αποδείξει την ανεξαρτησία της ΤΔΒΚ στην υπόθεση *Ξενίδης-Αρέστη*, εκμεταλλευόμενη τις διαπραγματεύσεις για την επίλυση του Κυπριακού με βάση το Σχέδιο Αννάν, δηλώνοντας ότι η ισότιμη συμμετοχή της τούρκο-κυπριακής κοινότητας σε αυτές και οι διάφορες δηλώσεις ξένων ηγετών περί μη αναστρέψιμης και αποδεκτής πραγματικής κατάστασης που έχει πλέον δημιουργηθεί στο νησί, αποτελεί μια έμμεση αναγνώριση από τη διεθνή κοινότητα της ύπαρξης ανεξάρτητης οντότητας στο βόρειο μέρος του νησιού.²⁴ Το ΕΔΔΑ εύλογα έκρινε ότι η ισότιμη μεταχείριση των δύο κοινοτήτων στις διαπραγματεύσεις που οδήγησαν το 2004 στα δύο χωριστά δημοψηφίσματα δεν συνεπάγεται καμία αναγνώριση (άμεση ή έμμεση) της κρατικής κυριαρχίας της ΤΔΒΚ και το γεγονός ότι οι Ελληνοκύπριοι απέρριψαν τελικά το σχέδιο Αννάν, δεν φέρει καμία νομική συνέπεια μιας και η Τουρκία εξακολουθεί να ασκεί το συνολικό στρατιωτικό έλεγχο στη βόρεια Κύπρο.²⁵

Τέλος, με την απόφαση *Δημόπουλος* το 2010, εάν και το Δικαστήριο άλλαξε στάση ως προς την έως τότε αποδοχή των απευθείας ατομικών προσφυγών στο ΕΔΔΑ,²⁶ υπογράμμισε ότι το γεγονός αυτό δεν αμφισβητεί επ' ουδενί την παγιωμένη θέση της διεθνούς κοινότητας περί μη αναγνώρισης της «ΤΔΒΚ», και ότι μια και μόνη αναγνωρισμένη κυβέρνηση στο νησί παραμένει η Κυπριακή Δημοκρατία.²⁷ Είναι σημαντικό, δηλαδή, να τονιστεί (προς αποφυγή κάθε αμφισβήτησης και υπόνοιας που τίθεται είτε από άγνοια είτε από πολιτικές σκοπιμότητες), ότι η προσφυγή στην ΕΑΙ αποτελεί διαδικασία του εναγόμενου κράτους (δηλαδή, της Τουρκίας) προκειμένου να διορθώσει τα λάθη και να άρει τις παραβιάσεις του στην βόρεια Κύπρο. Το Δικαστήριο εξάλλου, έχει επιβεβαιώσει σε όλες τις αποφάσεις του, ότι η νομιμοποίηση των ενδίκων μέσων που είναι διαθέσιμα στην «ΤΔΒΚ», δεν συνεπάγεται την έμμεση νομιμοποίηση ενός παράνομου σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο καθεστώτος.²⁸

24. ΕΔΔΑ, *Ξενίδης-Αρέστη κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 14.03.2005, σελ. 12.

25. ΕΔΔΑ, *Ξενίδης-Αρέστη κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 14.03.2005, σελ. 18.

26. Το ΕΔΔΑ με την απόφαση στην υπόθεση *Δημόπουλος*, δέχθηκε για πρώτη φορά ότι η προσφυγή στην Επιτροπή Ακίνητης Ιδιοκτησίας (ΕΑΙ) αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων του άρθρου 35 παρά. 1 της ΕΣΔΑ, θεωρώντας ότι είναι νόμιμο ένδικο μέσο της Τουρκίας για την εξέταση των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα κατεχόμενα. Βέβαια, η απόφαση στη υπόθεση *Δημόπουλος* δέχθηκε κριτική, κυρίως ως προς την αποτελεσματικότητα του συγκεκριμένου ενδίκου μέσου ενώπιον της ΕΑΙ ως τρόπος θεραπείας για τους Ελληνοκύπριους που εκδιώχθηκαν από τις περιουσίες τους στο βόρειο μέρος του νησιού. Ενδ. Βλ. L.G. Loukaides, «Is the European Court of Human Rights Still a Principled Court of Human Rights After the *Demopoulos* Case?», *Leiden Journal of International Law*, 2011, τ.24, σελ. 435-465; E. Katselli-Proukaki, «The Right of Displaced Persons to Property and to Return Home after *Demopoulos*», *Human Rights Law Review*, 2014, τ.14(4), σελ. 713 και 731.

27. «...As has been consistently emphasised, this conclusion does not in any way put in doubt the view adopted by the international community regarding the establishment of the "TRNC" or the fact that the government of the Republic of Cyprus remains the sole legitimate government of Cyprus (see *Foka*, cited above, § 84). The Court maintains its opinion that allowing the respondent State to correct wrongs imputable to it does not amount to an indirect legitimisation of a regime unlawful under international law»; ΕΔΔΑ, *Δημόπουλος κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 01.03.2010, παρά. 96.

28. ΕΔΔΑ, *Δημόπουλος κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 01.03.2010, παρά. 96; Βλ. επίσης ΕΔΔΑ,

Η λανθασμένη στρατηγική των Ελληνοκυπρίων στην υπόθεση *Δημόπουλος*, να επιμένουν στα επιχειρήματά τους, σχετικά με την έλλειψη νομιμότητας της ΕΑΙ ως ένδικο μέσο της Τουρκίας στα κατεχόμενα και άρα, να αμφισβητήσουν την πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με την υποχρέωση του εγκαλούμενου κράτους να λάβει γενικά μέτρα για θεραπεία των παραβιάσεων, ίσως να οδήγησε τελικά και στις αρνητικές τοποθετήσεις του Δικαστηρίου στην υπόθεση αυτή και να άφησε ελλιπή την επιχειρηματολογία σε σχέση με την αποτελεσματικότητα της ΕΑΙ.²⁹

3. Η αποτελεσματικότητα των ενδίκων μέσων σε σχέση με την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον της ΕΑΙ – Η απόφαση *Ιωάννου*³⁰

Ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους που καθιστούν την όλη λειτουργία της ΕΑΙ προβληματική και την άσκηση προσφυγής ενώπιον της αναποτελεσματική, είναι η υπερβολι-

κή διάρκεια της διαδικασίας, που έχει παρατηρηθεί στην εκδίκαση προσφυγών Ελληνοκυπρίων ενώπιον της ΕΑΙ. Δηλαδή, στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων ελληνοκυπριακών προσφυγών ενώπιον της ΕΑΙ, παρατηρείται υπερβολικά μεγάλη διάρκεια τόσο στην προδικασία όσο και στην εκδίκαση των υποθέσεων. Πριν, όμως, παρατεθούν κάποια παραδείγματα από τη μέχρι σήμερα λειτουργία της ΕΑΙ, είναι χρήσιμο να αναφερθούν κάποια γενικά συμπεράσματα που συνάγονται από την υπόθεση *Ιωάννου*.³¹

3.1. Η υπόθεση *Ιωάννου*

Στην υπόθεση *Ιωάννου* είναι η πρώτη φορά (και η μοναδική) μετά την υπόθεση *Δημόπουλος* το 2010 και την έγκριση της ΕΑΙ ως νόμιμο εσωτερικό ένδικο μέσο της Τουρκίας, που το ΕΔΔΑ δέχτηκε να εξετάσει μια προσφυγή στην ουσία της,³² θεωρώντας ότι λόγω της υπερβολικής καθυστέρησης της υπόθεσης ενώπιον της ΕΑΙ δεν χρειαζόταν να εξαντληθούν τα εσωτερικά ένδικα μέσα της Τουρκίας.³³ Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε ότι η ΕΑΙ δεν ενήργησε με τη δέουσα επιμέλεια και με την αναγκαία ταχύτητα για την επανόρθωση της

Κύπρος κ. Τουρκία (Ευρεία Σύνθεση), 10.05.2001, παρά. 101, 102, 194; ΕΔΔΑ, *Ξενίδης-Αρέστη κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 14.03.2005, σελ. 44.

29. Κ. Παρασκευά, «Η εκτέλεση των αποφάσεων του ΕΔΑΔ για τις κυπριακές υποθέσεις περιουσιών», στο Αν. Σαμαρά-Κρίσπη, Αρ. Κωνσταντινίδης (επ.), Το Κυπριακό Πρόβλημα σε Εξέλιξη – Διεθνής Διάσταση, Ζητήματα Διακυβέρνησης, Ανθρώπινα Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη) 2011, σελ. 232-236.

30. Η ενότητα αυτή αποτελεί τμήμα μελέτης που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *Κυπριακή Νομική Επιθεώρηση* με τίτλο: Θ.Ν. Παπαναστασίου, «Η Αποτελεσματικότητα της Απονομής Δικαιοσύνης στα Κατεχόμενα: Οι Αδικαιολόγητες Καθυστερήσεις της Επιτροπής Ακίνητης Ιδιοκτησίας», *Κυπριακή Νομική Επιθεώρηση*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος 3, (2022), σ. 373-381.

31. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017.

32. Μετά τη υπόθεση *Δημόπουλος* όσες προσφυγές Ελληνοκυπρίων ασκήθηκαν απευθείας στο ΕΔΔΑ, απορρίφθηκαν ως απαράδεκτες λόγω μη εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων σύμφωνα με το άρθρο 35 παρά. 1 της ΕΣΔΑ. Για παράδειγμα, βλ. *Meleagrou κ.ά. κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 02.04.2013.

33. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 63-64.

ισχυριζόμενης παραβίασης του δικαιώματος στην περιουσία του άρθρου 1 του Α' Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.³⁴

Απεναντίας, όμως, σε σχέση με τον ισχυρισμό περί αναποτελεσματικότητας του ένδικου μέσου της ΕΑΙ λόγω και του μεγάλου όγκου προσφυγών που εκκρεμούν ενώπιον της, το Δικαστήριο θεώρησε ότι δεν μπορούσε να προβεί σε γενικές εκτιμήσεις. Με βάση τα δεδομένα που είχε, έκρινε ότι έπρεπε να περιορισθεί στη συγκεκριμένη μόνο υπόθεση χωρίς να μπει στην εξέταση συνολικά του τρόπου λειτουργίας της ΕΑΙ, έστω και εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση δέχθηκε την ακαταλληλότητα της διαδικασίας.³⁵ Θεώρησε ότι «η έλλειψη συνοχής, επιμέλειας και κατάλληλης ταχύτητας» της ΕΑΙ παραβίασε διαδικαστικά μόνο και όχι ουσιαστικά το δικαίωμα στην περιουσία.³⁶ Για τους λόγους αυτούς δεν επιδίκασε αποζημίωση (παρά μόνο για λόγους ηθικής βλάβης), κρίνοντας ότι για κάθε αξίωση αποζημίωσης λόγω περιουσιακής βλάβης θα μπορούσε η αιτούσα ανά πάσα στιγμή να κάνει χρήση της διαδικασίας ενώπιον της ΕΑΙ και να λάβει αποζημίωση σύμφωνα με τις απαιτή-

σεις του άρθρου 1 του Α' Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.³⁷

Αναμφίβολα, από τη στιγμή που το Δικαστήριο διέκρινε ως ακατάλληλη τη διαδικασία ενώπιον της ΕΑΙ στην υπόθεση *Ιωάννου*,³⁸ θα έπρεπε να προχωρήσει ένα βήμα παραπέρα και να διερευνήσει περισσότερο τις εγγενείς αδυναμίες και καθυστερήσεις που παρουσιάζονται σε πολλές άλλες ανάλογες περιπτώσεις που εκκρεμούν ενώπιον της.³⁹ Όπως, εξάλλου, αναφέρεται και στην αντίθετη γνώμη του Δικαστή Bianku,⁴⁰ το Δικαστήριο δεν έλαβε επαρκώς υπόψη του τις περιστάσεις της υπόθεσης. Το Δικαστήριο θα έπρεπε να αποφανθεί με μια νέα απόφαση σχετικά με την αξίωση του αιτούντος για χρηματική αποζημίωση, σύμφωνα με το άρθρο 41 της ΕΣΔΑ, ειδικά στην περίπτωση που η διαδικασία ενώπιον της ΕΑΙ συνέχιζε να είναι αναποτελεσματική, ακολουθώντας τη νομολογία του, σε αντίστοιχες υποθέσεις παραβίασης του δικαιώματος στη περιουσία λόγω καταστάσεων που προέκυψαν από ένοπλες συγκρούσεις.⁴¹

Αλλά, και εάν αυτό δεν ήταν εφικτό, λόγω έλλειψης επαρκούς αποδεικτικού υλικού όπως σημείωσε,⁴² θα μπο-

ρούσε τουλάχιστον το Δικαστήριο να ζητήσει από την Επιτροπή να υιοθετήσει διαδικασίες που να εγγυώνται μεγαλύτερη διαφάνεια στον τρόπο αποτελεσματικής θεραπείας των παραβιάσεων που έχει ήδη διαπιστώσει και ειδικότερα του τρόπου υπολογισμού της αποζημίωσης.⁴³

Παρόλα αυτά, όμως, η υπόθεση *Ιωάννου* είναι σημαντική για δύο λόγους. Αφενός, γιατί επιβεβαίωσε τα βασικά κριτήρια (όπως αυτά έχουν αναπτυχθεί από την πλούσια νομολογία του ΕΔΔΑ), τα οποία καθορίζουν την εκτίμηση του Δικαστηρίου ως προς τον εύλογο ή μη της διάρκειας μιας δίκης και, επομένως, εάν ένα εσωτερικό ένδικο μέσο είναι αποτελεσματικό ή όχι. Αυτά τα κριτήρια έχουν να κάνουν με την πολυπλοκότητα της υπόθεσης, τη συμπεριφορά του προσφεύγοντος, τη στάση των αρμόδιων αρχών και τέλος, το διακύβευμα της υπόθεσης για τον προσφεύγοντα.⁴⁴ Αφετέρου, είναι σημαντική γιατί επιβεβαιώνει την ετοιμότητα του Δικαστηρίου να ελέγχει διαρκώς την αποτελεσματικότητα της λειτουργίας της ΕΑΙ στην κάθε υπόθεση, έστω και εάν γενικά, έχει κρίνει ότι αποτελεί ένα αποτελεσματικό εσωτερικό ένδικο μέσο.⁴⁵

3.2. Το ζήτημα της εύλογης διάρκειας της διαδικασίας ενώπιον της ΕΑΙ

Ένα από τα κριτήρια που έχει θέσει το ΕΔΔΑ για την εκτίμηση της ταχύτητας στην απονομή της δικαιοσύνης (εύλογη διάρκεια δίκης) είναι η ακρόαση του αιτήματος να πραγματοποιείται μέσα σε εύλογο χρόνο.⁴⁶ Αυτό εξυπακούεται ότι συνδέεται και με την πρώτη τοποθέτηση των αρμόδιων αρχών ως προς το αίτημα. Ειδικά στην περίπτωση της ΕΑΙ, τα χρονικά όρια απάντησης που τίθενται είναι συγκεκριμένα, καθώς σύμφωνα με τον Κανονισμό της ΕΑΙ του 2006 (άρθρο 3 παρά. 8), οι αρμόδιες αρχές της «ΤΔΒΚ» οφείλουν να υποβάλλουν τις αρχικές τους παρατηρήσεις σχετικά με την αξίωση του αιτούντος εντός 30 εργάσιμων ημερών από την υποβολή της αξίωσης. Ωστόσο, παρατηρείται ότι η παραπάνω προθεσμία δεν τηρείται και σε πολλές περιπτώσεις οι αρμόδιες αρχές καθυστερούν υπερβολικά να απαντήσουν ή απαντούν όταν πλέον ο αιτών αποφασίζει να προσφύγει στο ΕΔΔΑ. Τέτοια, για παράδειγμα, ήταν και η περίπτωση στην υπόθεση *Ιωάννου*, στην οποία το Δικαστήριο δή-

34. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 104.

35. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 83.

36. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 116.

37. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 116.

38. Η όλη διαδικασία ενώπιον της ΕΑΙ κράτησε πάνω από 9 χρόνια. Βλ. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 94.

39. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι στην υπόθεση *Ιωάννου*, η Κυπριακή Δημοκρατία εάν και κλήθηκε σύμφωνα με τη διαδικασία να παραστεί ως ενδιαφερόμενο τρίτο μέρος, δεν υπέβαλε προτάσεις, σε αντίθεση με την έως τότε πάγια τακτική της προς υποστήριξη των ελληνοκυπριακών προσφυγών ενώπιον του Δικαστηρίου. Εάν το έκανε, σίγουρα η συμμετοχή της στη διαδικασία θα πρόσδιδε κάποια επιπλέον βαρύτητα στα επιχειρήματα της αιτήτριας και ίσως με τη συνδρομή του Κυπριακού Κράτους, η απόφαση του Δικαστηρίου να ήταν διαφορετική ως προς το θέμα της αποτελεσματικότητας της ΕΑΙ.

40. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, "Partly Dissenting Opinion of Judge Bianku", σελ. 36.

41. Βλ. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, "Partly Dissenting Opinion of Judge Bianku", σελ. 36.

42. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 83.

43. Από στατιστικά δεδομένα που δημοσιοποιεί η ΕΑΙ στις ετήσιες εκθέσεις της φαίνεται ότι στη συντριπτική πλειοψηφία όσων υποθέσεων έχουν διευθετηθεί, αυτό έγινε μέσω ανεπίσημων διαπραγματεύσεων, ενώ ελάχιστες υποθέσεις έχουν εξεταστεί έως τέλους, όπως τουλάχιστον ορίζει η εσωτερική νομοθεσία (Νόμο 67/2005). Αυτό υποστηρίζεται ότι θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αντίθετο στη γενική αρχή για δίκαιη δίκη, που απαιτεί η εσωτερική νομοθεσία να εφαρμόζεται με ακρίβεια και προβλέψιμα. Επιπλέον, η ΕΑΙ κατηγορείται ότι για όσες αποζημιώσεις έχει προσφέρει, αυτές είναι μακράν πολύ χαμηλότερου ποσού από αυτό που ζητήθηκε. Βλ. N. Hadjigeorgiou, «Joannou v. Turkey: an important legal development and a missed opportunity», 2 European Human Rights Law Review, τ.2, 2018, σελ. 168-174.

44. Ενδεικτικά, βλ. *Frydlander κ. Γαλλίας* (Ευρεία Σύμβαση), 27.06.2000, παρά. 43. *Jama κ. Σλοβενίας*, 19.07.2012, παρά. 33.

45. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 86: "Nevertheless, the Court would stress that it remains attentive to the developments in the functioning of the IPC remedy and its ability to effectively address Greek Cypriot property claims". Βλ. επίσης σχετικά σε N. Hadjigeorgiou, «Joannou v Turkey: an important legal development and a missed opportunity», 2 European Human Rights Law Review, τ.2, 2018, σελ. 168-174.

46. ΕΔΔΑ, *Burdov κ. Ρωσίας*, 15.01.2009, παρά. 99-100.

λωσε ότι η υπερβολική καθυστέρηση στην τοποθέτηση των αρχών ως προς την αξίωση του προσφεύγοντος μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την αποτελεσματικότητα του ένδικου μέσου και γενικότερα της απονομής της δικαιοσύνης.⁴⁷ Το ίδιο συνέβη και με τρεις από τις πιο πρόσφατες ελληνοκυπριακές προσφυγές στο ΕΔΔΑ, όπου η Τουρκία σε μία από αυτές κατέθεσε τις δικές της προτάσεις ενώπιον της ΕΑΙ 9 χρόνια περίπου αφότου έγινε η αρχική αίτηση της προσφεύγουσας εταιρείας.⁴⁸

Όσοι ασκούν προσφυγή ενώπιον της ΕΑΙ και η εκδίκαση της υπόθεσής τους καθυστερεί λόγω των αλληπάλληλων αναβολών, έχουν να αντιμετωπίσουν άλλο ένα σημαντικό διαδικαστικό εμπόδιο. Οι αιτούντες δεν δικαιούνται να ασκήσουν έφεση στα τοπικά δικαστήρια της «ΤΔΒΚ» εναντίον των αποφάσεων της ΕΑΙ που ορίζουν αναβολή της εκδίκασης ή που γενικά καθυστερούν, διότι τα δικαστήρια της «ΤΔΒΚ» επικαλούνται έλλειψη αρμοδιότητας να εξετάσουν τους λόγους αυτούς, με βάση το Σύνταγμα του

ψευδοκράτους. Ισχυρίζονται, δηλαδή, ότι οι αποφάσεις της ΕΑΙ για αναβολή δεν υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο, καθώς δεν μπορούν να θεωρηθούν εκτελεστές σύμφωνα με το άρθρο 152 του Συντάγματος του ψευδοκράτους, και άρα δεν είναι αρμόδια να δεχθούν έφεση επί των αποφάσεων αναβολής.⁴⁹ Αυτό επιβεβαιώνεται και με απόφαση του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου της «ΤΔΒΚ», το οποίο ενώ αποδέχτηκε ότι έχει αρμοδιότητα να δικάζει για οποιοδήποτε θέμα που σχετίζεται με τη διαδικασία ενώπιον της ΕΑΙ, έκρινε ότι τα παράπονα σχετικά με την υπερβολική καθυστέρηση της διαδικασίας ενώπιον της ΕΑΙ και τις αλληπάλληλες αναβολές δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο του δικαστικού ελέγχου λόγω του άρθρου 152 του Συντάγματος.⁵⁰ Θα μπορούσε, λοιπόν, να θεωρηθεί ότι η ανυπαρξία ενός αποτελεσματικού ένδικου βοηθήματος σε σχέση με την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας και τις αλληπάλληλες αναβολές ισοδυναμεί με παραβίαση των άρθρων 13 και 6 της ΕΣΔΑ (εύλογη διάρκεια) και καθιστά

την όλη διαδικασία της ΕΑΙ ως μη αποτελεσματική.⁵¹

Το θέμα της μη αποτελεσματικής εξέτασης των προσφυγών ενώπιον της ΕΑΙ είναι γενικευμένο, καθώς παρατηρείται στο σύνολο των υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιον της, κάτι που καταδεικνύει ότι το πρόβλημα είναι συστημικό. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τη μηνιαία περιοδική έκδοση (Νοεμβρίου 2024) των πεπραγμένων της ΕΑΙ 2024, φαίνεται ότι κατά τα τελευταία 18 χρόνια της λειτουργίας της ΕΑΙ, μόλις 34 υποθέσεις υπολογίζεται ότι έχουν ολοκληρωθεί μέσω της διαδικασίας που προβλέπει ο Κανονισμός της ΕΑΙ (από το σύνολο των 1,880 που επικαλείται η Επιτροπή ότι έχουν ολοκληρωθεί γενικά, μέσω κυρίως διαπραγματεύσεων και συμβιβασμού), ενώ εκκρεμούν πάνω από 6,000 υποθέσεις.⁵² Εξάλλου, έχει κριθεί ότι ο υπερβολικός φόρτος υποθέσεων ή η μη επαρκής στελέχωση των δικαστηρίων δεν μπορεί να αποτελέσει λόγο που να δικαιολογεί την υπερβολική καθυστέρηση και εν γένει κακή λειτουργία στην απονομή της δικαιοσύνης.⁵³

Το επιχείρημα, εξάλλου, της Τουρκίας ότι η αιτία της μεγάλης διάρκειας στη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης οφείλεται στο γεγονός ότι οι αιτού-

ντες σε πολλές περιπτώσεις ασκούν όλα τα διαθέσιμα ένδικα μέσα που προβλέπονται σε κάθε βαθμό δικαιοδοσίας ενώπιον των δικαστηρίων της «ΤΔΒΚ», δεν ευσταθεί. Όπως έχει αποφανθεί το ΕΔΔΑ, δεν μπορεί να αποδοθεί ευθύνη στους αιτούντες για το λόγο ότι εξαντλούν όλα τα ένδικα μέσα που τους προσφέρονται στο πλαίσιο μιας εθνικής δικαιοδοσίας.⁵⁴ Δεν μπορεί, δηλαδή, η άσκηση όλων των διαθέσιμων δικονομικών «όπλων» να αποβεί εις βάρος του προσφεύγοντος, αλλά είναι ευθύνη του εγκαλούμενου κράτους να οργανώσει τον τρόπο απονομής της δικαιοσύνης με τη δέουσα επιμέλεια και την κατάλληλη ταχύτητα.⁵⁵

Τέλος, θα μπορούσε να διατυπωθεί και η άποψη ότι οι καθυστερήσεις και τα προβλήματα που εμφανίζει η όλη διαδικασία ενώπιον της ΕΑΙ γίνονται σκόπιμα. Εάν, δηλαδή, αναλογιστούμε την τοποθέτηση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Δημόπουλος*, που αναγνωρίζει ότι με την πάροδο του χρόνου, η κατοχή ενός τίτλου μπορεί να αποδυναμωθεί πρακτικά από κάθε ωφέλεια,⁵⁶ τότε σίγουρα η Τουρκία έχει κάθε λόγο να θέλει να δρα παρελκυστικά. Μέσω, δηλαδή, των αλληπάλληλων καθυστερήσεων και αναβολών της διαδικασίας ενώπιον της ΕΑΙ, και το πέ-

47. Στην υπόθεση Ιωάννου, πήρε 2 χρόνια στον Γενικό Εισαγγελέα να απαντήσει στην αξίωση της προσφεύγουσας. Βλ. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 95-96.

48. Το ΕΔΔΑ κοινοποίησε στην Τουρκική Κυβέρνηση τρεις υποθέσεις που εγείρουν ζητήματα σχετικά με τη λειτουργία της ΕΑΙ: *Panagi and Shiartou κ. Τουρκίας*, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192391>. *K.V. Mediterranean Tours Limited κ. Τουρκίας*, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192540> και *Kyriakides κ. Τουρκίας*, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192542>. Βλ. In-Cyprus, "Three more applications to the European Court point to IPC ineffectiveness", 8 May 2019, διαθέσιμο στο: <https://in-cyprus.philenews.com/news/local/three-more-applications-to-the-european-court-point-to-ipc-ineffectiveness-cna-says/>

49. Το άρθρο 152 παρά. 1 του Σ. σχετικά με τις εξουσίες του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου της «ΤΔΒΚ» ορίζει: «The High Administrative Court, shall have exclusive jurisdiction to adjudicate finally on a recourse made to it on a complaint that a decision, an act or omission of any organ, authority or person exercising any executive or administrative authority is contrary to any of the provisions of this Constitution, or of any law or of any subsidiary legislation made thereunder, or is made in excess or in abuse of powers vested in such organ or authority or person».

50. Απόφαση του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου της «ΤΔΒΚ», της 29.11.2016, YIM Case No. 262/2012. Κατ' έφεση διαδικασία που αφορά ελληνοκυπριακή προσφυγή ενώπιον της ΕΑΙ. Βλ. Υπόθεση *K.V. Mediterranean Tours Ltd. K. Τουρκίας*, Application no. 41120/17. Statement of Facts: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192540>.

51. Για τις περιπτώσεις ανυπαρξίας αποτελεσματικού ένδικου βοηθήματος σε σχέση με την υπερβολική διάρκεια των διοικητικών διαδικασιών, βλ. ΕΔΔΑ, *Βασίλειος Αθανασίου κ.ά. κ. Ελλάδας*, 21.12.2010, παρά. 33-35.

52. IPC, Monthly Bulletin, Issue 202 (08.11.2024), διαθέσιμο στο: <https://tamk.gov.ct.tr/en-us/>.

53. Βλ. ΕΔΔΑ, *Vocaturο κ. Ιταλίας*, 24.05.1991, παρά. 17.

54. Βλ. ΕΔΔΑ, *Erkner and Hofauer κ. Αυστρίας*, 23.04.1987, παρά. 68 σε Δ. Βασιλειάδης, «Η εύλογη διάρκεια της δίκης» σε Ι. Σαρμάς, Ξ. Κοντιάδης και Χ. Ανθόπουλος (επ.), ΕΣΔΑ – Κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2021, σελ. 290.

55. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 116.

56. Βλ. ΕΔΔΑ, *Δημόπουλος κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 01.03.2010, παρά. 111: «There has, it may be recalled, always been a strong legal and factual link between ownership and possession (see, for example, *J.A. Pye (Oxford) Ltd and J.A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom* [GC], no. 44302/02, ECHR 2007-III concerning extinction of title in adverse possession cases) and it must be recognised that with the passage of time the holding of a title may be emptied of any practical consequences».

ρας μεγάλου χρονικού διαστήματος, επιδιώκει να νομιμοποιήσει τα αποτελέσματα της παράνομης κατοχής και χρήσης περιουσιών στα κατεχόμενα εδάφη της Βορείου Κύπρου.⁵⁷

4. Η αποτελεσματικότητα των ενδίκων μέσων σε σχέση με την αδυναμία επαρκούς αποκατάστασης των θυμάτων ενώπιον της ΕΑΙ⁵⁸

Θεμελιώδους σημασίας θέμα στην θεραπεία μιας παραβίασης είναι η δίκαιη ικανοποίηση του παθόντος (άρθρο 41 της ΕΣΔΑ).⁵⁹ Για να μπορεί, επομένως, το Δικαστήριο να κρίνει ότι ένα εσωτερικό ένδικο μέσο είναι κα-

τάλληλο και αποτελεσματικό, θα πρέπει ανάμεσα σε άλλες προϋποθέσεις να διαπιστώσει, μέσω της εθνικής νομολογίας του εγκαλούμενου κράτους, ότι μπορεί το μέσο αυτό να οδηγήσει σε επαρκή αποκατάσταση μιας παραβίασης, στην οποία εμπεριέχεται η δίκαιη ικανοποίηση.⁶⁰ Ειδικά, όσο αφορά την προστασία της ιδιοκτησίας του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, εξετάζεται όχι μόνο η δικονομική προστασία, αλλά και η ουσιαστική προστασία που παρέχεται. Η ουσιαστική προστασία συνίσταται τόσο στην απονομή κατάλληλης χρηματικής αποζημίωσης, όσο και στην πλήρη αποκατάσταση (υπό τις απαραίτητες περιστάσεις), δηλαδή, στο δικαίωμα επιστροφής της ιδιοκτησίας στον θιγόμενο ή αλλιώς το δικαίωμα για αποκατάσταση (*restitutio in integrum*).⁶¹

57. Η απόφαση *Δημόπουλος* δέχθηκε εξάλλου μεγάλη κριτική για την επιχειρηματολογία της σχετικά με τις επιπτώσεις που έχει η πάροδος του χρόνου στο δικαίωμα ιδιοκτησίας, κυρίως γιατί η απόφαση του Δικαστηρίου επηρεάστηκε αρνητικά από το πολιτικό πρόβλημα της μη επίλυσης του Κυπριακού. Βλ. για παράδειγμα, L.G. Loukaides, «Is the European Court of Human Rights Still a Principled Court of Human Rights After the *Demopoulos* Case?», *Leiden Journal of International Law*, 2011, τ.24, σελ. 439-443.

58. Η ενότητα αυτή αποτελεί εξέλιξη μελέτης που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *Κυπριακή Νομική Επιθεώρηση* με τίτλο: Θ.Ν. Παπαναστασίου, «Η Προστασία των Περιουσιών στην Κατεχόμενη Κύπρο μετά την Απόφαση *Δημόπουλος*: Κριτική Αποτίμηση της Αποτελεσματικότητας των Εσωτερικών Ενδίκων Μέσων της Τουρκίας», *Κυπριακή Νομική Επιθεώρηση*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος 2, (2022), σ. 32-41.

59. Η δίκαιη ικανοποίηση ως έννοια εμπεριέχεται στο πλαίσιο του δικαίου της διεθνούς ευθύνης και αποτελεί ένα τύπο επανόρθωσης. Ειδικά, στις περιπτώσεις παραβίασης ιδιοκτησιών, η δίκαιη ικανοποίηση συνίσταται συνήθως σε επιδίκαση αποζημίωσης που δεν οδηγεί όμως, σε πλήρη επανόρθωση, καθώς αυτή επιτυγχάνεται μόνο με την αποκατάσταση (*restitutio in integrum*). Το ΕΔΔΑ ανέλαβε για πρώτη φορά να συνδέσει το άρθρο 46 με το άρθρο 41 της ΕΣΔΑ στην υπόθεση *Broniowski κ. Πολωνίας*, όπου διαπίστωσε ότι η παραβίαση της περιουσίας του παθόντος οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό σε μια γενικότερη πρακτική της Πολωνίας η οποία θα μπορούσε να πλήξει μια μεγάλη κατηγορία πολιτών, και για αυτό το λόγο θα έπρεπε η Πολωνία να λάβει γενικά μέτρα ώστε να μην επαναληφθεί η παραβίαση και σε άλλους θιγόμενους πολίτες. Βλ. ΕΔΔΑ, *Broniowski κ. Πολωνίας* (Ευρεία Σύμβαση), 22.06.2004.

60. Βλ. Ε. Μίχα, «Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής», στο Λ.Α. Σισιλιάνος (επ.), Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου - Ερμηνεία κατ' άρθρο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η Έκδοση 2017, σελ. 574-575 & 587.

61. Η αρχή *restitutio in integrum* είναι μια βασική αρχή του διεθνούς δικαίου που επιβάλλει την αποκατάσταση του θύματος στην προηγούμενη της παραβίασης κατάσταση. Για παραβιάσεις δικαιώματος ιδιοκτησίας, η αποκατάσταση συνίσταται σε επιστροφή της περι-

Ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους που στην υπόθεση *Ξενίδης-Αρέστη*, το Δικαστήριο έκρινε ως μη αποτελεσματικό το ένδικο μέσο που πρόσφερε η Τουρκία στα κατεχόμενα, ήταν γιατί προέβλεπε ως μέσο θεραπείας μόνο την αποζημίωση, χωρίς να κάνει λόγο για αποκατάσταση.⁶²

Για αυτό το λόγο, με τη θέσπιση της νέας νομοθεσίας για την ΕΑΙ (Ν. 67/2005) και ειδικά σε σχέση με την επανόρθωση της βλάβης από την παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιοκτησία, προβλέπονται εναλλακτικά όλες οι θεραπείες όπως είναι, το δικαίωμα της αποκατάστασης, η χρηματική αποζημίωση για απώλεια της ιδιοκτησίας και συμπληρωματικά για απώλεια χρήσης, ακόμα και η ανταλλαγή περιουσιών.⁶³ Το Δικαστήριο θεώρησε τα μέσα αυτά ως ισοδύναμα και αναγνώρισε με αυτόν τον τρόπο στην Τουρκία, τη διακριτική ευχέρεια να επιλέξει ένα ή περισσότερα από αυτά (ακολουθώντας με τον τρόπο αυτό μια πάγια θέση του σχετικά με το δικαίωμα του εγκαλούμενου κράτους να επιλέγει τον τρόπο δίκαιης ικανοποίησης), ανάλογα με την περίπτωση και τις ανάγκες που θα προκύπτουν κάθε φορά.⁶⁴ Σε καμία, όμως περίπτωση, η διακριτική ευχέρεια της Τουρκίας για επιλογή του προσφορότερου

μέσου δίκαιης ικανοποίησης δεν σημαίνει εξάλειψη ή αποδυνάμωση του δικαιώματος αποκατάστασης, κάτι που όπως εξηγείται παρακάτω, τελικά συμβαίνει.

4.1. Περιορισμοί του δικαιώματος αποκατάστασης

Οι κανονισμοί της ΕΑΙ, θέτουν στην ουσία περιορισμούς ως προς την επιλογή του μέτρου της αποκατάστασης. Ειδικότερα, το άρθρο 8 του Ν. 67/2005 ορίζει ότι το μέτρο της αποκατάστασης της ιδιοκτησίας, μπορεί να επιτραπεί μόνο στις περιπτώσεις που δεν τίθεται κίνδυνος εθνικής ασφάλειας, δημόσιας τάξης ή εφόσον η υπό κρίση ιδιοκτησία δεν χρησιμοποιείται για δημόσιο σκοπό ή δεν βρίσκεται σε στρατικοποιημένη ζώνη.⁶⁵ Στην πράξη, όμως, το δικαίωμα στην αποκατάσταση τίθεται σε αμφιβολία ακόμα και για τις περιπτώσεις που δεν ισχύουν οι περιορισμοί του άρθρου 8 της ΕΑΙ, καθιστώντας τη δυνατότητα για επιστροφή των θυμάτων στις περιουσίες τους εξαιρετικά δύσκολη περίπτωση. Αυτό φαίνεται και από τα στατιστικά στοιχεία που ανακοινώνονται στη μηνιαία περιοδική έκδοση των πεπραγμένων της ΕΑΙ, του μηνός Νοεμβρίου 2024, όπου κατά τα τελευταία

ουσίας «στα χέρια» του θιγόμενου, εκτός εάν αυτό δεν μπορεί να συμβεί λόγω των περιστάσεων, οπότε εναλλακτικά η δίκαιη ικανοποίηση συνίσταται συνήθως σε χρηματική αποζημίωση για την απώλεια του δικαιώματος ιδιοκτησίας. Βλ. Ν. Σανσονέτης, «Άρθρο 41: Δίκαιη Ικανοποίηση» στο Λ.Α. Σισιλιάνος, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου - Ερμηνεία κατ' άρθρο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η Έκδοση 2017, σ.713-721; Βλ. επίσης, L.G. Loukaides, «Reparation of Violations of Human Rights under the European Convention and Restitutio in Integrum», *European Human Rights Law Review*, Vol. 2, 2008, σελ. 182-192.

62. ΕΔΔΑ, *Ξενίδης-Αρέστη κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 14.03.2005, σελ. 44-45.

63. Εφόσον οι αιτούντες αποδεικνύουν ότι ήταν κάτοχοι της περιουσίας τους πριν τον Ιούλιο του 1974. Βλ. άρθρο 6 & 8 του Νόμου 67/2005; Διαθέσιμο στο: <http://www.tamk.gov.ct.tr/dokuman/67-2005yasalNG.pdf>

64. ΕΔΔΑ, *Demopoulos κ.α. κ. Τουρκίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), 1.3.2010, παρά 114.

65. Άρθρο 8 του Νόμου 67/2005; Διαθέσιμο στο: <http://www.tamk.gov.ct.tr/dokuman/67-2005yasalNG.pdf>

18 χρόνια της λειτουργίας της ΕΑΙ, σε 13 μόνο υποθέσεις έχει επιλεγεί η αποκατάσταση ως μέσο θεραπείας, ενώ εκκρεμούν πάνω από 6,000 υποθέσεις.⁶⁶ Από τα επίσημα στατιστικά, επομένως, της ίδιας της ΕΑΙ, αποδεικνύεται ότι στην πραγματικότητα η αποκατάσταση είναι ένα εξαιρετικά σπάνιο μέτρο, αν αναλογιστεί κανείς τις χιλιάδες των προσφυγών ενώπιον της ΕΑΙ. Αυτή η πραγματικότητα αναιρεί στην ουσία, μια βασική προϋπόθεση της αποτελεσματικότητας ενός εσωτερικού ένδικου μέσου, όπως εξάλλου είχε κρίνει το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Ξενίδη-Αρέστη*, δηλαδή την αδυναμία επαρκούς αποκατάστασης των θυμάτων.

4.2. Συστημικά προβλήματα στη λειτουργία της ΕΑΙ

Εξίσου προβληματικό για την αποτελεσματικότητα της ΕΑΙ, είναι το γεγονός ότι το έργο της σχεδόν εξολοκλήρου, βασίζεται σε ανεπίσημες διαπραγματεύσεις, αποφεύγοντας τη διαδικασία επίλυσης που προβλέπεται από τον Κανονισμό της. Σύμφωνα με την περιοδική έκδοση των πεπραγμένων της ΕΑΙ, αναφέρεται ότι 1,880 υποθέσεις έχουν διεκπεραιωθεί. Από αυτές, όμως, υπολογίζεται ότι μόλις οι 34 εκδικάστηκαν ενώπιον της, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία αφορά υποθέσεις που λύθηκαν μέσω δι-

απραγματεύσεων.⁶⁷ Το να επιλύονται κάποιες υποθέσεις μέσω διαπραγματεύσεων δεν είναι κάτι το μεμπτό. Αυτό, όμως, που δημιουργεί προβληματισμό, είναι ότι η μέθοδος επίλυσης μέσω διαπραγματεύσεων χρησιμοποιείται σχεδόν εξ ολοκλήρου από την ΕΑΙ, χωρίς όμως, να περιγράφεται η διαδικασία και οι απαραίτητες διασφαλίσεις πουθενά στον σχετικό περί της ΕΑΙ νόμο.⁶⁸

Η πρακτική αυτή που ακολουθείται έρχεται σε αντίθεση με την ΕΣΔΑ, καθώς απαιτεί για κάθε εσωτερικό νόμο ή διοικητική διαδικασία που εισαγάγει περιορισμούς στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας του άρθρου 1 του Ά Προσθετου Πρωτοκόλλου, να υπάρχει απόλυτη διαφάνεια, ακρίβεια, προβλεψιμότητα και προσβασιμότητα.⁶⁹ Επομένως, εφόσον διαπιστώνεται ασυνέπεια μεταξύ αυτών που περιγράφονται στο Νόμο της ΕΑΙ και όσων τελούνται στην πράξη, θα μπορούσε να υποστηριχθεί αφενός η παραβίαση του άρθρου 1 του Ά Προσθετου Πρωτοκόλλου,⁷⁰ και αφετέρου η αποτελεσματικότητα της όλης διαδικασίας της ΕΑΙ.⁷¹

Εξίσου προβληματικό στοιχείο στη διαδικασία της ΕΑΙ, είναι το γεγονός ότι για τις αποζημιώσεις που αναφέρονται ότι έχουν δοθεί μέσω των ανεπίσημων διαπραγματεύσεων, αυτές δεν αφορούν την απώλεια προηγούμενης χρήσης αλλά την απώλεια της περιουσίας των αιτούντων.⁷² Αυτό εξάλλου

ορίζει και το άρθρο 10 παράγραφος 1 του Νόμου της ΕΑΙ σύμφωνα με το οποίο όσοι έχουν λάβει αποζημίωση, χάνουν το δικαίωμα ιδιοκτησίας στην ακίνητη περιουσία τους.⁷³ Κατά τον τρόπο αυτό, περιορίζεται σημαντικά η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας της ΕΑΙ, καθώς περιορίζεται τόσο το δικαίωμα των αιτούντων να παραμείνουν κύριοι των ιδιοκτησιών τους, όσο και το δικαίωμα να επιστρέψουν στις περιουσίες τους στα κατεχόμενα.

Στην περίπτωση των Βαρωσίων γίνεται ακόμα πιο ξεκάθαρο, ότι κανένας από τους περιορισμούς, που αναφέρονται στο νόμο της ΕΑΙ ή στο σκεπτικό της απόφασης *Δημόπουλος* για την πλήρη αποκατάσταση των αιτούντων και την επιστροφή των περιουσιών, δεν ισχύει μιας και από το καλοκαίρι του '74 δεν έχει εγκατασταθεί κανείς «χρήστης» στις εγκαταλελειμμένες περιοχές της πόλης. Αντ' αυτού όμως, η Τουρκία «ανακάλυψε» ότι στο μεγαλύτερο μέρος της περικλειστης πόλης, ο νόμιμος δικαιούχος των εγκαταλελειμμένων ιδιοκτησιών είναι το βακουφικό

ίδρυμα ΕΒΚΑΦ. Είναι φανερό ότι το επιχείρημα αυτό, εκτός από ανυπόστατο,⁷⁴ έχει ως στόχο να καταστήσει το ΕΒΚΑΦ ως τρίτο ενδιαφερόμενο μέρος σε όσες προσφυγές εκκρεμούν ενώπιον της ΕΑΙ και έχουν ως αντικείμενο ακίνητες ιδιοκτησίες στο Βαρώσι.⁷⁵ Με αυτό τον τρόπο, σκοπεύει να αναγνωρίσει δικαιώματα ιδιοκτησίας στο ΕΒΚΑΦ και, επομένως, να αποκλείσει (για μια ακόμα φορά) το δικαίωμα στην αποκατάσταση για τους Ελληνοκύπριους νόμιμους κατοίκους της πόλης της Αμμοχώστου.⁷⁶

5. Επίλογος

Όπως αναλύθηκε από την παρούσα μελέτη, προκειμένου η διαδικασία ενώπιον της ΕΑΙ να μπορεί να θεωρηθεί ως αποτελεσματική, θα έπρεπε, στην ήδη μεγάλη χρονικά καταγεγραμμένη λειτουργία της, να επιδεικνύει έναν μακρύ κατάλογο υποθέσεων που θα είχε επιτυχώς επιλύσει, χωρίς τις υπερβολικές καθυστερήσεις

73. Άρθρο 10 του Νόμου 67/2005: «Applicants who receive compensation in return for their rights over immovable properties in virtue of the application of the provisions this Law, can under no condition, make a claim of right of ownership over immovable property for which they have received compensation». Διαθέσιμο στο: <http://www.tamk.gov.ct.tr/dokuman/67-2005yasalNG.pdf>

74. Το ζήτημα εξάλλου της διεκδίκησης ιδιοκτησιών από το ΕΒΚΑΦ έχει εγερθεί ενώπιον του ΕΔΔΑ. Δύο φορές στην υπόθεση *Ξενίδη-Αρέστη*: ΕΔΔΑ, *Ξενίδης-Αρέστη κ. Τουρκίας* (απόφαση επί του παραδεκτού), 14.03.2005, σελ. 18-19 & ΕΔΔΑ, *Ξενίδης-Αρέστη κ. Τουρκίας* (απόφαση επί της ουσίας), 22/12/2005, παρά. 14-15, όπου το Δικαστήριο απέρριψε τις ενστάσεις της Τουρκίας σχετικά με τη νομιμότητα των τίτλων του αιτούντος και την παρουσία του ΕΒΚΑΦ ως δικαιούχου των ιδιοκτησιών. Επίσης, άλλη μια φορά στην υπόθεση *Λόρδος*, όπου το Δικαστήριο αρνήθηκε το αίτημα παρέμβασης του ΕΒΚΑΦ στη διαδικασία, κρίνοντας την παρέμβασή του ως μη αναγκαία; Βλ. ΕΔΔΑ, *Λόρδος κ.α. κ. Τουρκίας*, (απόφαση επί της ουσίας), 02/11/2010, παρά. 9.

75. Φιλελεύθερος, «Τουρκικές κινήσεις στην περικλειστη Αμμόχωστο» (14/08/2020). Διαθέσιμο στο: <https://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/997985#.XzZK10sZCYE>. twitter ; Αχ. Δημητριάδης, «Αμμόχωστος: Από τις ευκαιρίες να περάσουμε στις δράσεις», Καθημερινή (17/08/2020). Διαθέσιμο στο: <https://m.kathimerini.com.cy/gr/politiki/ammoxostos-apo-tis-eykairies-na-perasoyme-stis-drasesis#.Xzpv4q4SBDw.twitter>

76. Με συνδυαστική ερμηνεία των άρθρων 7 και 8 του Ν. 67/2005, η αποδοχή του Ενκaf ως τρίτο μέρος στις διαδικασίες δίνει το δικαίωμα στην ΕΑΙ να αποκλείσει το δικαίωμα αποκατάστασης από τα μέτρα επανόρθωσης απέναντι στους αιτούντες.

66. IPC, Monthly Bulletin, Issue 202 (08.11.2024), διαθέσιμο στο: <https://tamk.gov.ct.tr/en-us/>.

67. IPC, Monthly Bulletin, Issue 202 (08.11.2024), διαθέσιμο στο: <https://tamk.gov.ct.tr/en-us/>.

68. N. Hadjigeorgiou, "Remedying Displacement in Frozen Conflicts: Lessons from the Case of Cyprus", Cambridge Yearbook of European Legal Studies Vol. 18 (2016), p. 152

69. ΕΔΔΑ, *Carbonara and Ventura κ. Ιταλίας* (επί της ουσίας), 30/05/2000, παρά. 64.

70. ΕΔΔΑ, *Baklanov κ. Ρωσίας* (επί της ουσίας), 09/06/2005, παρά. 46, στο N. Hadjigeorgiou, «Joannou v Turkey: an important legal development and a missed opportunity», 2 European Human Rights Law Review, τ.2, 2018, σελ.168-174.

71. N. Hadjigeorgiou, «Joannou v Turkey: an important legal development and a missed opportunity», 2 European Human Rights Law Review, τ.2, 2018, σελ.168-174.

72. E. Proukaki, «The Right of Displaced Persons to Property and to Return Home after Demopoulos», Human Rights Law Review Vol. 14, Issue 4 (2014), p. 716

της διαδικασίας επίλυσης και έναν ικανοποιητικό αριθμό προσφυγών, έχοντας αποδώσει πλήρη θεραπεία της παραβίασης μέσω του δικαιώματος αποκατάστασης των θυμάτων (όπου αυτό θα θεωρούνταν εφικτό).

Αντιθέτως, τα επίσημα στατιστικά της ΕΑΙ καταδεικνύουν ότι, ενώ χιλιάδες υποθέσεις εκκρεμούν έως σήμερα, ελάχιστες έχουν επιλυθεί με τον τρόπο που ορίζει ο κανονισμός της, κάποιες άλλες τερματίστηκαν μέσω άτυπων διαπραγματεύσεων, ενώ το δικαίωμα αποκατάστασης ως μέσο θεραπείας αποτελεί μια σχεδόν ανύπαρκτη περίπτωση. Τέλος, εάν υπολογίσουμε τις ελάχιστες (σε σχέση με το σύνολο των αιτήσεων που εκκρεμούν) περιπτώσεις επιδίκασης αποζημιώσεων μέσω άτυπων διαπραγματεύσεων και τις πρόσφατες παράνομες κινήσεις της Τουρκίας για ιδιωτική εκμετάλλευση μέρους της περικλειστής πόλης της Αμμοχώστου, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η Τουρκία χρησιμοποιεί τη διαδικασία της ΕΑΙ παρελκυστικά, χωρίς να επιδεικνύει οποιαδήποτε θέληση για ουσιαστική συμμόρφωση με τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ για απονομή δίκαιης ικανοποίησης στα θύματα των παραβιάσεων. Για τους λόγους αυτούς, η προσήλωση στην αρχή της εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων στην περίπτωση των ελληνοκυπριακών προσφυγών κρίνεται απρόσφορη, και θεωρείται αναγκαία η ουσιαστική επανεξέταση από το ΕΔΔΑ της αποτελεσματικότητας της διαδικασίας ενώπιον της ΕΑΙ.

50 Χρόνια από την Τουρκική Εισβολή και Κατοχή - Αναστοχασμός και Επανατοποθέτηση των Νομικών μας Επιλογών

14

Δρ Μιχάλης Σταυρινός

*Πρέσβης ε.τ., Διδάσκων
Διεθνούς Δικαίου
και Διεθνών Σχέσεων
στο Ευρωπαϊκό
Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Υποστηρίζεται από την τουρκική πλευρά ότι, οι πράξεις στις οποίες προέβη το Καλοκαίρι του 1974, καθώς και η από τότε συνεχιζόμενη μέχρι σήμερα, παράνομη εισβολή και κατοχή εδαφών της Κυπριακής Δημοκρατίας, είναι νόμιμη και σύμφωνη με το Διεθνές Δίκαιο, επειδή, δήθεν, ενήργησε, σύμφωνα με τη Συνθήκη Εγγυήσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με την τραγική αφορμή, της συμπλήρωσης 50 χρόνων από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, θα εξεταστούν οι νομικές πτυχές των γεγονότων του 1974, αλλά και αυτών που ακολούθησαν. Επίσης, υποβάλλονται εισηγήσεις για σύννομους τρόπους επιδίωξης αποκατάστασης της νομιμότητας στην επικράτεια της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Α) Εισβολή: Η Τουρκική θέση περί, δήθεν, νόμιμης επέμβασης στο ανεξάρτητο Κράτος της Κυπριακής Δημοκρατίας, εδράζεται σε μια σαθρή παρερμηνεία των προνοιών του άρθρου 4, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης Εγγυήσεως του 1960.

Το συγκεκριμένο άρθρο αναφέρει ότι: «αν παραβιαστούν οι πρόνοιες της Συνθήκης, τα συμβαλλόμενα μέρη, η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ηνωμένο Βασίλειο, οφείλουν να διαβουλευτούν μεταξύ τους για να διασφαλίσουν την τήρηση των προνοιών της Συμφωνίας. Αν η συμφωνία για κοινή δράση δεν καταστεί εφικτή, τότε, κάθε ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη, δύναται να προβεί μόνο του σε ενέργειες, (και ασφαλώς όχι σε στρατιωτική επέμβαση), που μοναδικό σκοπό έχουν την αποκατάσταση του status quo ante, δηλαδή, την επαναφορά της συνταγματικής τάξης στην Κυπριακή Δημοκρατία, όπως αυτή καθορίζεται